
Projev Václava Hampla

Vzpomínkovým shromážděním uctila UK památku prezidenta Václava Havla - Projev Václava Hampla

Magnificence,
vážené dámy a pánové,
občané,

jako ti, kteří měli to štěstí sdílet s ním dobu, v níž učinil náš svět lepším – a s ním, nezřídka proti naší vůli, tak trochu vylepšoval i nás –, dnes musíme dokázat unést i tíhu náhlé osamělosti, smutek z tichého odchodu, v jehož nezvratnost mnozí dosud odmítáme uvěřit. A také musíme unést i naléhavost svěřené odpovědnosti za věci příští – za to (jak nám slibuje jedna nezapomenutelná a věčná modlitba), že nám pomohl vrátit vládu věcí do našich rukou, a my ji v nich musíme dokázat podržet, nenechat se jí omámit, či dokonce ovládnout a už nikdy ji neztratit.

Není to bezmocnost opuštěných, kterou bychom měli pociťovat v této chvíli, kdy si ještě nedokážeme uvědomit, co všechno spolu s ním odešlo. Kdy ještě nedokážeme změřit hloubku této ztráty, jen vnitřně a intuitivně cítíme, že je nekonečná. A že ji vlastně nikdy nedokážeme zcela překlenout, že je zbytečné o to usilovat a vydávat plagiáty za originál – ale zároveň, že to byl možná jeho poslední dar na rozloučenou, jenž má příznačnou povahu paradoxů pana Vaňka, neboť nás má vést k tomu, abychom se postavili ještě více zpříma a ještě pevněji na vlastní nohy a dokázali dát smysl a směr našim krokům. Nemusí to být nutně a vždy ideální smysl a pouze dokonalý směr, neboť, jak kdysi řekl: „Člověk prostě není (neomylný) Bůh a hra na něj se mu krutě mstí.“ Ale musí to být akt naší svobodné vůle, vedený čistými úmysly a posilující naději, která je vlastně hledáním směru. Tak, jak to činil on, který nám směr ukazoval – a teď odněkud starostlivě a s důvěrou sleduje, jak to zvládneme sami.

Svět těsně před Václavem Havlem byl v naší plněné československé krajině šedivý, ponurý, studený, bezvýchodný a odcizený. Svět s Václavem Havlem se stal náhle polidštěným, barevnějším a vzrušujícím novými přísliby a čerstvě narozenou nadějí na to, že jednou možná přijde úlevné, svobodné nadechnutí. Stalo se! Ale mohlo by se zdát, že svět po odchodu Václava Havla bude náhle pustý, bezbranný a vyprázdněný. Jsem přesvědčen, že on by nám nikdy neodpustil, kdybychom ho takto vnímali – neřkuli kdybychom dopustili, aby se takovým skutečně stal.

Svět po Václavu Havlovi totiž nebude světem bez Václava Havla. Na to v něm zanechal příliš výrazné stopy – na to v něm byl příliš milován, na to je ho již příliš v mnoha z nás.

Na rozdíl od řady těch, kteří tu dnes vystupují, jsem Václava Havla neměl možnost důvěrně poznat při dramatické práci v disentu či naplňování státnického programu v rámci prezidentského úřadu. Můj raný, teenagerský zážitek vážící se k tomu, když mě otec vzal na jeden z bytových seminářů u Havlových, měl tehdy, ve zlověstném stínu bonzáckého totalitního rauše, příchut' zakázaného dobrodružství, probuzené zvědavosti (jež vedla k první tápavé četbě jeho textů) a především utvrzení v tom, že člověk s tímhle nesmělým úsměvem a chápavým pohledem, jenž dokáže obsáhnout bídu tehdejšího pokřiveného světa, přece nemůže být nepřítel, za kterého ho tehdejší média vydávala. Nebyl v tom tehdy z mé strany primárně respekt, obdiv ani úcta – tím základním pocitem, který ve mně vyvolal (a zároveň mi dal pocítit, jak moc mi do té doby chyběl), byla důvěra. A ta pro mě, v tehdejší nedůvěryhodné době, měla vskutku zvláštní cenu, která dodnes neztratila svoji hodnotu a patří k základním jistotám mého života.

Jistota a naděje, jež nesou jméno Václav Havel. A také skromnost, pokora a nepokořitelnost a jakási neuvěřitelná schopnost zůstatat vždy a všude sám sebou. Ať již ho osud zavál do amerického Kongresu, společnosti britské královny, k meditacím s dalajlamou, na pivo k Tygrovi s americkým prezidentem Billem Clintonem či na undergroundový „východočeský Woodstock“ v Trutnově (kam to ostatně z Hrádečku neměl zas až tak daleko).

A neopakovatelně svým zůstal i na akademické půdě naší univerzity, s níž byl spjat nejen podpisem na jmenovacích diplomech jejích profesorů, jichž si tito vskutku nesmírně považují – sám jsem ostatně jedním z nich. Chtěl bych v tuto chvíli (a na tomto místě, které se k mé vzpomínce váže) krátce připomenout tři jeho návštěvy na Univerzitě Karlově, které byly významně odlišné a přitom jeho všestrannou osobností bytostně propojené.

Psal se 30. květen roku 1990 a byl to sváteční jarní den, na který si zde přítomný tehdejší první rektor čerstvě osvobozené univerzity prof. Radim Palouš nepochybně dobře vzpomíná. Neboť tehdy usedl v této staroslavné aule do rektorského stolce, aby tu udělil čestnou vědeckou hodnost doktora filozofických věd honoris causa dramatikovi, esejistovi, publicistovi a prezidentovi (a také příteli a občanovi) Václavu Havlovi. Laťka pro udělování doktorátů honoris causa tak byla na této univerzitě nastavena hned zpočátku jejich novodobých dějin nesmírně vysoko. Unikátnost této chvíle potvrzuje i fakt, že to byla první a zároveň poslední výjimka, kdy svobodná Univerzita Karlova udělila tento prestižní titul aktivnímu politikovi. Čestný doktorát byl udělen člověku, který svým dílem i životem a bytostným vztahem k pravdě

a lásce (jež jsou tak blízké i akademickému diskursu) pronikavě překonával a intelektuálně přesahoval hranice jen tohoto profesního zařazení. „Pánbůh nebo osud nebo dějiny tomu chtěly, že se tu stávám doktorem, aniž jsem tu řádně vystudoval,“ řekl tehdy před zaplněnou aulou Václav Havel – a s příslovečnou skromností „opomněl“ ve výčtu příčin, jež vedly k udělení tohoto titulu uvést to nejpodstatnější, totiž sám sebe.

Téměř o dvacet let později, 13. listopadu 2009 vstoupil Václav Havel opět do této auly, neboť tu čestný doktorát právě přebíral jeho přítel, „polský chuligán“, historik a disident Adam Michnik. Vzpomínám, jak nenápadně usedl uprostřed auditoria a upřímně se pokusil o nemožné – totiž nenápadně s ním splynout. Ale pak nastala chvíle, kdy Velká aula ztichla, nadechla se a rozezněly se v ní bouřlivé a spontánní „standing ovation“, jaké jsem v těchto staroslavných prostorách ještě nikdy nezažil. Jsem si jist, že mu je Adam Michnik nezáviděl, ba co víc, že mu je přál – ostatně upřímně tleskal s ostatními tomu drobnému muži, který se téměř provinile usmíval a nepochybně v tu chvíli cítil, jak mnoho a upřímně je ctěn a milován. Tehdy tu byl naposled, ale já budu mít vždy, když sem vstoupím, pocit, jako by ke mně stále doléhal dozvuk vzdálených ovací, určených někomu, kdo je tu pořád s námi.

Ale opustíme na chvíli v myšlenkách Velkou aulu, neboť moje třetí vzpomínka se týká jedné obyčejné posluchárny Fakulty sociálních věd, kde se v akademickém roce 1999/2000 konal obyčejný doktorský seminář pro dvacet pět studentů a studentek s nenápadným názvem Aktéři československé a české zahraniční politiky. To, co na tomto semináři bylo neobyčejné (a o čem se příliš neví), byla skutečnost, že ho pravidelně vedl učitel a prezident Václav Havel – a to navzdory svým státnickým povinnostem, zahraničním cestám, oficiálním návštěvám a nejspíš i zarputilým pohledům některých pracovníků prezidentské kanceláře, kteří byli přesvědčeni, že by tento čas mohl být využit smysluplněji. Nikoli však Václav Havel, který chtěl svá velká témata i zkušenosti konfrontovat s kritickým pohledem studentů. Podle pamětníků vždy perfektně připravený, evidentně natěšený a intelektuálně relaxující ve svobodném akademickém prostředí, kde nebyl svazován diplomatickým protokolem ani utilitární politickou strategií. Nějak mě v tuto chvíli nenapadá žádný jiný prezident, který učinil to, co on. Troufám si dokonce říci, že žádný takový nebyl. Nebo snad znáte prezidenta, který by ve svém aktivním funkčním období vykonával systematicky činnost vysokoškolského učitele, na semináře dojížděl bez majáčku a na závěr pozval studenty do hospody (z níž tehdy z nespécifikovaných důvodů, ale zcela nepochybně nikoli jeho vinou nakonec sešlo)?

Tři vzpomínky, tři zastavení, tři obrazy Václava Havla, jež dokumentují, že není podstatné, jak vysoko člověk sedí, ale jak pronikavě a daleko dohlédne, že není rozhodující, jak hlasitě se snaží překřičet jiné, ale zda dokáže hovořit tak, aby mu bylo nasloucháno a aby stálo za to mu naslouchat – že není klíčové, že zná svoji pravdu, ale to, co pro ni je schopen obětovat. Výjimečné schopnosti výjimečných lidí nejsou totiž jen (ba dokonce ani především) záležitostí požehnaného genetického kódu, ale tvrdě odpracovanou řeholí. O tom by mohl Václav Havel také zasvěceně a zodpovědně přednášet na kterékoli světové univerzitě. A také o tom, odkud brát sílu a čelit nenávisti a zlobě, jak unést všechnu tu lásku, která mu byla zaslouženě dopřána, či jak s pokorou a vůlí čelit nemoci – a zůstat přitom šťastný a jiskřivý.

Jiskřivý je možná to správné slovo, jež je s ním spojeno, v tomto nachylujícím se adventním čase, který s námi už nebude sdílet. Jak před několika dny zmínil profesor Univerzity Karlovy a katolický kněz Tomáš Halík, zemřel – podobně jako Karel Čapek – v době, kdy Evropa stojí před složitou, byť ne tak osudovou křížovatkou a ztrácí v něm světlo, které jí mohlo pomoci projít. Ale možná je to jen falešná představa naší omezené přizemní smrtelnosti. Možná kdybychom se postavili pod čistou zimní noční oblohu, prozářenou mihotavým třpytem hvězd a s myšlenkou na něj se do ní zahleděli – našli bychom tu jeho. Možná. Ostatně kde jinde bychom ho měli hledat?